

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

РОЛЬ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИК

THE ROLE OF INNOVATION POTENTIAL IN ENHANCING THE COMPETITIVENESS OF NATIONAL ECONOMY

У статті представлені теоретичні основи щодо розуміння сутності інноваційного потенціалу країни, його ролі у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності національної економіки; розглянуті результати використання інноваційного потенціалу у розвитку високотехнологічних галузей на прикладі двостороннього співробітництва України і РФ в інноваційних сферах; виділяються найбільш актуальні проблеми (політичні, правові, економічні, проблеми створення в кордонах однієї країни замкнутого циклу виробництва наукомісткої продукції та технологій; монополізація ринку збуту та ін.), які знижують ефективність використання інноваційного потенціалу у процесі підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки. Автором статті розглянуті причини низької інноваційної активності українських суб'єктів господарської діяльності, приділена особлива увага порівняльній характеристиці основних індикаторів інноваційного потенціалу України і РФ та їх впливу на підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки на основі даних ВЕФ.

Ключові слова: інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, економічний розвиток, інноваційна сфера, міжнародна конкурентоспроможність.

В статье представлены теоретические основы относительно понимания сущности инновационного потенциала страны, его роли в повышении международной конкурентоспособности национальной экономики; рассмотрены результаты использования инновационного потенциала в развитии высокотехнологических отраслей на примере двустороннего сотрудничества Украины и РФ в инновационных сферах; выделяются наиболее актуальные проблемы (политические, правовые, экономические, проблем создания в рамках одной страны замкнутого цикла производства наукоемкой продукции и технологий; монополизация рынка сбыта и др.), которые снижают эффективность использования инновационного потенциала в процессе повышения международной конкурентоспособности национальной экономики. Автором статьи рассмотрены причины низкой инновационной активности украинских субъектов хозяйственной деятельности, уделено особое внимание сравнительной характеристике основных индикаторов инновационного потенциала Украины и РФ и их влияния на повышение международной конкурентоспособности национальной экономики на основе данных ВЭФ.

Ключевые слова: инновационный потенциал, инновационная деятельность, экономическое развитие, инновационная сфера, международная конкурентоспособность.

The article presents theoretical bases concerning the understanding of the essence of country innovative potential, its role in enhancing of the international competitiveness of the national economy; presents results of using of innovative potential in the developing high-tech industry on the example of bilateral cooperation between Ukraine and the Russian Federation in innovative spheres; highlights the most actual problems (political, legal, economic, the establishment of the closed production cycle of high-tech products and technologies in the frames of one state; monopolization of the sale markets and others), which reduce the effectiveness of using of the innovative potential in the increasing of the international competitiveness of the national economy. The author of the article considers the reasons for the low innovative activity of Ukrainian business entities, estimates the result of the comparative characteristic of the main innovation potential indicators of Ukraine and Russia on the basis of data of the WEF and the influencing of these indicators on the international competitiveness of the national economies.

Keywords: innovative potential, innovation, economic development, innovation sphere, international competitiveness.

Вступ. Однією з найважливіших передумов підвищення конкурентоспроможності національної економіки і забезпечення підґрунтя для створення інформаційного суспільства є зрілість й стабільність інститутів, які формують, забезпечують і регулюють інноваційне середовище. Сьогоднішнє завдання держави – це розвиток, який буде базуватись на підтримці конкурентоспроможності суб'єктів господарської діяльності з точки зору ефективного використання інновацій, підвищення наукоємності виробництва, поживлення торгівлі високотехнологічними товарами. У розвитку економічної системи, крім ресурсного, суттєву роль відіграє розвиток інноваційного потенціалу.

Дослідженню ролі інновацій в економічному розвитку та підвищенні конкурентоспроможності національної економіки присвячені наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, а саме: І. Алексеева, Б. Буркинського, А. Дагаєва, П. Друкера, Б. Йонсона, Дж. М. Кейнса, О. Кузьміна, А. Кучерової, К. Маркса, А. Маршала, М. Портера, К. Прахалада, Е. Райнерта, П. Рапкіна, А. Садекова, Дж. Сакса, П. Самуельсона, Б. Скотта, М. Туган-Барановського, І. Фішера, Г. Хамеля, В. Хартмана, Х. Чесброу, М. Чумаченка, А. Шпітгофа, К. Штальмана, Й. Шумпетера та ін.

Постановка завдання. Як відзначається у більшості робіт, досягнення високого конкурентного становища суб'єктами міжнародних економічних відносин можливе лише за умов створення та ефективного функціонування національних інноваційних систем. Україною задекларований курс на інвестиційно-інноваційний розвиток національної економіки, але фактично існує ціла низка організаційних, фінансових та правових перепонів, які гальмують інноваційні процеси. Незважаючи на загальні тенденції зростання, устрій української економіки все ще базується на сировинному та

низькотехнологічному устрої і процес активізації використання інноваційного потенціалу є скоріше непомітним. Зростання ВВП на основі впровадження нових технологій складає лише 0,7% (проти 90% – у розвинутих країнах світу) [1, с.1].

Метою даної статті є виявлення напрямів взаємовигідної співпраці між Україною і РФ щодо ефективного застосування інноваційного та ресурсного потенціалу країн для підвищенні міжнародної конкурентоспроможності України на ринку високотехнологічної продукції.

Методологія дослідження. Методичною основою даної роботи стали основні принципи загальносистемного економічного аналізу для характеристики теоретичних основ, які розкривають поняття «інноваційний потенціал», для виявлення найбільш актуальних проблем формування взаємовигідної співпраці України та РФ в інноваційній сфері; табличний, економіко-статистичні методи для виявлення динаміки зміни показників інноваційної складової глобального індексу конкурентоспроможності України у порівнянні з показниками РФ.

Результати дослідження. Поняття інноваційного потенціалу є невід’ємною складовою концептуальних основ при визначенні основних завдань інноваційної діяльності як окремих підприємств, так і національної економіки взагалі. Тому у сучасному часі в економічній літературі досить багато уваги надається питанням формування інноваційного потенціалу. В окремих випадках інноваційний потенціал порівнюється з науково-технічним потенціалом. Інноваційний потенціал представляється як «накоплена точна кількість інформації про результати науково-технічних робіт, винаходів, проектно-конструкторських розробок, зразків нової техніки і продукції» [2], чи трактується як «система факторів та умов, які необхідні для здійснення інноваційного процесу» [3]. У визначенні інноваційного потенціалу як «спроможності різноманітних галузей народного господарства призводить до наукомісткої продукції, яка відповідає вимогам світового ринку» [4]. Достатньо місткими відповідями можна вважати висновки Г.І.Жиц, який вважає, що інноваційний потенціал – це кількість економічних ресурсів, які у кожен конкретний момент суспільство може використати для свого розвитку. Науково-технічний сегмент інноваційного потенціалу забезпечує появлення новації. Під інновацією розуміють «інвестицію в інновацію» як результат практичного засвоєння нового процесу, продукту чи послуги. А новація – це новина, яка не була раніше, нове явище, відкриття, винахід, новий метод задовольнити суспільні потреби. [4]

Згідно з Шумпетером, який перший почав використовувати термін інновація, як економічну категорію, сутність інновації полягає у практичному використанні науко-технічних розробок й винаходженнях, він зазначав, що інноватор – це підприємець та людина бізнесу [9].

На прикладі взаємодії України з Росією, як одного з основних партнерів в інноваційних сферах, роздивимось роль інноваційного потенціалу у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності національної економіки.

Процес адаптації України і Росії до глобальних тенденцій технологічної інтеграції перебуває на початковій стадії. Проте, вже доведено, що процес взаємодії двох країн у цій сфері позитивно впливає на конкурентоспроможність підприємств і просування сучасних технологій на свій внутрішній ринок обох країн. Аналіз діяльності багатьох компаній, які співпрацюють із закордонними партнерами у цій сфері, показує, що чим більше взаємодія, тим вище конкурентоспроможність і краща фінансова стійкість, що дозволяє легше просуватися на інші міжнародні ринки [5].

Порівняльна характеристика динаміки розвитку показників інноваційного потенціалу РФ та України (таблиця), показала що Росія та Україна мають приблизно схожі позиції.

Таблиця

Порівняльна характеристика динаміки розвитку рейтингу показників інноваційного потенціалу України та РФ*

Показник рейтингу	2008		2009		2010		2013		Δ 2013 р. у порівнянні з 2008 р.	
	Україна	РФ	Україна	РФ	Україна	РФ	Україна	РФ	Україна	РФ
Глобальний індекс конкурентоспроможності	72	51	82	63	89	63	84	64	12	13
Технологічна готовність	65	67	80	74	83	69	94	59	29	-8
Вища освіта і навички	43	46	46	51	46	50	43	47	0	1
Здатність до інновацій	31	45	32	42	37	38	100	64	69	19
Готовність до новітніх технологій	82	98	90	102	92	122	106	124	24	26
Трансфер технологій	100	99	116	103	124	120	131	125	31	26
Якість науково-дослідних інстит.	48	45	56	42	68	53	69	65	21	20

* Складено за даними [6, 10].

За даними таблиці 1, можна зробити висновок, що за рейтингом міжнародної конкурентоспроможності Україна протягом останніх шести років займає гірші позиції ніж РФ (у 2013 відповідно 84 та 64 місця). При чому за

цей період як Україна, так РФ погіршили свій рейтинг у порівнянні з 2008 р. на відповідно 12 і 13 позицій, що віддалило країни від перших місць у рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності. Україна тільки за двома показниками інноваційної складової зазначеного індексу займає незначні кращі позиції у порівнянні з РФ – це «Вища освіта і навички» - 43 місце проти 47-го у РФ та «Готовність до новітніх технологій» - 106 місце проти 124-го у РФ. За «Технологічною готовністю» РФ покращила свої показники на вісім позицій і зайняла у 2013 р. 59 місце, в Україні, на жаль, цей показник погіршився на 29 позицій. Взагалі показники, які відображають стан інноваційного потенціалу України, погіршились з 2008 р. по 2013 р. у середньому на 29 позицій, опустивши Україну у загальному рейтингу глобального індексу конкурентоспроможності на 12 позицій нижче (з 72 місця у 2008 р. - на 84 у 2013 р.).

В Україні державна підтримка взаємодії країн у зазначені сфері здійснюється в рамках окремих програм Міністерства освіти і науки України Департаментом інноваційної діяльності (із залученням учених). Виділені два основних напрямки: 1) розробка законодавчої бази у сфері трансферу технологій і формування державної політики у сфері комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності за рахунок коштів державного бюджету України; 2) розвиток інфраструктури українського ринку технологій шляхом формування основних ринкових механізмів і залучення підприємств до роботи з оцінки інтелектуальної власності, створеної в результаті виконання державних науково-технічних програм. Труднощі, що виникли при вирішенні зазначених проблем, і низький (близький до нуля) відсоток реалізації проектів по трансферу технологій обумовлені, головним чином, наступними причинами: відсутністю сучасних чітких організаційно-правових і організаційно-економічних механізмів інноваційного розвитку підприємств; відсутністю централізації державних рішень з основних питань трансферу технологій та інноваційного розвитку українських підприємств, включаючи юридичні, фінансові і політичні; відсутністю венчурного капіталу і державної політики, яка б стимулювала процес його освіти, а також необхідного інвестиційного клімату і чітких державних гарантій для внутрішніх і зовнішніх інвесторів; відсутністю координації діяльності в цій сфері між Міністерством освіти і науки України, Міністерством промислової політики України, Державним агентством України з інвестицій та інновацій, Мінекономіки України та НАН України.

В цілому більше 10 міністерств здійснювали спільно з промисловими компаніями понад 70 кооперативних програм за таким принципом. Питома вага організацій, які займаються розробкою і використанням нововведень, для

України і Росії майже однакова. Приріст ВВП за рахунок нових технологій в Україні становить приблизно 0,7%, в Росії приблизно 0,6%, тоді як у розвинених країнах цей показник сягає 60 - 80%. У 2007-2008 рр. На інновації в Україну витрачалося 3% коштів, у РФ 1,4%. Обсяг інноваційної продукції в Україну склав 6,7%, в РФ 5,1% [5].

На сьогоднішній день створена достатня правова база для розвитку взаємовигідного науково-технічного співробітництва між двома країнами, яка складається з декількох десятків міждержавних, міжурядових та міжвідомчих угод. У 1992 році підписано першу Угоду про співробітництво між НАН України і РАН, в рамках якої здійснюється обмін вченими та спеціалістами на безвалютній еквівалентній основі. На підставі положень Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про науково-технічну співпрацю (укладено 27 серпня 1996 р., ратифікована 16 січня 1998 р.) сформовано Підкомісію з питань науково-технічного співробітництва українсько-російської Комісії зі співробітництва. У межах першого етапу Програми науково-технічного співробітництва між російськими та українськими організаціями і підприємствами на 1998-2005 роках за фінансової підтримки з бюджетів України і Росії виконується ряд проектів. Найбільший обсяг спільних робіт припадає на області нових матеріалів і хімічних технологій, біології та сільського господарства, екології і раціонального природокористування. За результатами засідання 11 травня 2000 р. в м. Києві Об'єднаної українсько-російської науково-технічної ради з нанофізики і електроніки у відповідний розділ Програми науково-технічного співробітництва між російськими та українськими організаціями і підприємствами на 1998-2005 роках включений ряд проектів по нанофізиці і електроніці.

Співпраця України і Росії в науково-технічній та інноваційній сферах регулюється широким спектром нормативно-правових документів. Основним нормативно-правовим документом, що регулює всі напрямки економічного співробітництва двох країн є Договір про дружбу, співпрацю і партнерство між Російською Федерацією і Україною від 31 травня 1997 року, а також прийнятий на його основі Договір про економічне співробітництво на 1997-2007 рр. від 27 лютого 1998 року. Невід'ємною частиною останнього є Програма економічного співробітництва між Російською Федерацією і Україною на 1998-2007 роки, яку повинні здійснювати Договірні Сторони. Однією з основних цілей Програми є "здійснення Російською Федерацією і Україною на довгостроковій основі узгодженого комплексу заходів, у тому числі нормативно-правового характеру, з надання державного сприяння розвитку взаємовигідних економічних і науково-технічних зв'язків між двома країнами".

Згідно з Програмою, основними напрямками співпраці в інноваційній сфері є розвиток технологій в [1]:

- освоєнні космосу, літакобудуванні, суднобудуванні, радіоелектроніці;
- модернізації автомобілебудування, розширення науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських робіт в області створення екологічно чистої автомобільної продукції;
- біотехнології для сільського господарства і виробництві медичних препаратів;
- машинобудуванні, організації виробництва високоефективної техніки для оновлення продукції в галузях виробництва, сільгоспмашинобудуванні, виробництві спецтехніки, транспортних засобів, енергетичного обладнання;
- металургійної промисловості –виробництво високотехнологічної продукції (труб нафтогазового асортименту, прогресивних профілів прокату, феросплавів і спеціальних високотехнологічних сталей);
- хімічної і нафтохімічної промисловості - виробництво добрив і засобів захисту рослин, каталізаторів, нафтохімічної продукції, малотоннажної хімічної продукції, хімічних ниток і волокон;
- нафтопереробної промисловості - організація заміни первинних потужностей з нафтопереробки, впровадження новітніх технологій з метою збільшення глибини переробки нафти і підвищення якості нафтопродуктів;
- атомній енергетиці - узгодження стратегії її розвитку і підвищення безпеки, співробітництво в галузі вдосконалення ядерно-паливного циклу.

Програмою передбачається забезпечити найбільш сприятливі умови для розвитку співробітництва в області дослідження і використання космічного простору в мирних цілях і для забезпечення безпеки.

Основою практичного здійснення узгодженої структурної політики є реалізація обома державами як національних цільових комплексних програм і проектів, так і спільних, в тому числі передбачають великі зміни в інвестиційній діяльності. Міждержавні цільові комплексні програми згідно з програмами структурної перебудови виробництв обох держав повинні передбачати проведення комплексу заходів, спрямованих на переміщення капіталу в найбільш перспективні сфери економіки, а також згортання неефективних, неконкурентоспроможних галузей і виробництв, з метою сприяння активізації цілеспрямованої структурної політики, забезпечення життєво важливих систем економіки, підвищення конкурентоспроможності продукції, збереження науково-технічного, виробничого та кадрового потенціалу.

30 вересня 2009 р. було підписано Програму розвитку співробітництва у сфері нанотехнологій між Міністерством освіти і науки України та Федеральним агентством з питань науки і інновацій (ФАНІ) РФ (Програма);

затверджено склад Об'єднаної науково-технічної ради Програми і перелік пріоритетних пропозицій на 2010-2012 рр.

У травні 2010 року Президія НАН України затвердила для фінансування у 2010-2011 роках перелік спільних наукових проектів, відібраних за результатами другого конкурсу НАН України і Російського фонду фундаментальних досліджень (РФФД) 2010 року. Було узгоджено і рекомендовано до фінансування у 2010-2011 рр. 47 проектів, зокрема 37 – за участю вчених наукових установ НАН України і РАН.

У квітні 2011 року підписано Угоду про співробітництво між НАН України і Сибірським відділенням РАН. 14 червня 2011 році під час спільного засідання президій НАН України і РАН були підписані нова Угода про науково-технічне співробітництво між НАН України і РАН та Протокол про обмін вченими.

Але ефективність співробітництва в інноваційній сфері стримується рядом політичних, економічних, правових та інших проблем. В розрізі зазначених типів проблем, серед політичних проблем, які, в першу чергу, перешкоджають науково-технологічній та виробничій кооперації підприємств України і РФ, експерти виділяють: політичну нестабільність в Україні - 60,2%; політичні інтереси лідерів країн - 13%; політичні інтереси окремих бізнес-груп - 11,4%; відсутність доброї волі політиків - 3,3%. Серед економічних проблем, які перешкоджають науково-технологічній та виробничій кооперації підприємств України і РФ, відзначити треба: митні збори - 34,1%; рівень інфляції - 22%; ставку банківського відсотка - 13,8%; монополні ціни - 8,9%. Серед правових проблем, які в першу чергу перешкоджають науково-технологічній та виробничій кооперації підприємств України і РФ, названі: 41,5% - відсутність взаємоузгодженого законодавства, яке б регулювало процес міжнародної кооперації; 26,8% - відсутність правової бази, що регулює науково-технологічне співробітництво між підприємствами РФ і України; 11,4% - невідповідність норм законодавства в аналогічних сфера іншого боку. Серед інших проблем, які перешкоджають науково-технологічній та виробничій кооперації підприємств України і РФ, визнані: 3,3% - курс РФ на створення в своїх кордонах замкнутого циклу виробництва наукомісткої продукції та технології; монополізація ринку збуту; відсутність спільних проектів (загальнонаціональних) і т. д. [7]

Особливості сучасного глобального і національного економічного розвитку, вимагають від України і Росії нових підходів до формування економічних відносин у стратегічній перспективі. Вони повинні базуватися на використанні інноваційних механізмів подолання як економічних, так і соціальних наслідків глобальної економічної кризи, одним з інструментів яких має стати підвищення рівня науково-технічного співробітництва.

Підвищення міжнародної конкурентоспроможності обох країн на зовнішньому технологічному ринку потребує всебічного зміцнення науково-технічної співпраці, яка сприяє отриманню підприємствами-виробниками конкурентних переваг на світових ринках науково-технічної продукції. Для цього необхідно здійснити комплекс заходів, основними з яких є [7]:

1) Підтримка створення транснаціональних фінансово-промислових груп (ТФПГ) на основі міжурядових угод, зокрема, у наступних напрямках: виробництві судів, космічної та авіаційної техніки, зброї, обладнання для атомної енергетики тощо. Враховуючи, що саме в машинобудуванні сконцентровані фінансові, матеріально-технічні та інтелектуальні ресурси, створення ТФПГ буде сприяти прискоренню інноваційного розвитку обох країн завдяки використанню імпорту високотехнологічного обладнання або закупівлі ліцензій і ноу-хау. Також створення ТФПГ у названих напрямках дозволить підвищити ефективність процесу захисту, розвитку та інтернаціоналізації виробництва підприємств обох країн, а також буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності української і російської продукції не лише на внутрішніх ринках СНД, але і на світових ринках високотехнологічної продукції.

2) Створення мережі загальних інститутів: спільних торгових палат, спільних комітетів і асоціацій ділового співробітництва України і Росії, торгових будинків, які б займалися просуванням на відповідні ринки українських і російських товарів і послуг тощо.

3) Розробка компетентними урядовими органами України і РФ системи критеріїв (за обсягом виробництва і реалізації продукції на зовнішніх ринках; впровадження програм енергозбереження, проведення науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських робіт і т.д.), за якими необхідно здійснювати державну фінансову підтримку програм розвитку інфраструктури та реалізації масштабних інфраструктурних проектів, зокрема: будівництво автомагістралей, мостів, аеропортів, ремонт транспортної сфери, мереж в житлово-комунальному господарстві; модернізація базових галузей промисловості України та Росії; розвиток аграрної інфраструктури (будівництво елеваторів, перевалочних пунктів, об'єктів соціальної інфраструктури в селах та ін.).

Реалізація комплексу цих заходів можлива лише в результаті широкого використання механізмів двостороннього співробітництва. Серед них надзвичайно важливим є залучення іноземних інвесторів до розвитку вітчизняної інноваційної сфери. Рішення цієї проблеми може здійснюватися за рахунок: поліпшення загальних умов для інвестицій в економіку України; формування і впровадження єдиних критеріїв оцінки інвестиційної привабливості інноваційних програм і проектів; створення законодавчих

норм, ідентичних для вітчизняних і зарубіжних інвесторів, і які гарантують отримання ефективних результатів від інвестиційних проектів.

Створення декількох українсько-російських інноваційних структур в різних областях науки і технологій позитивно вплинуло б на підвищення міжнародної конкурентоспроможності України і Росії в інноваційній сфері. Реалізацію цієї актуальної задачі доцільно провести в рамках міждержавної програми інноваційного співробітництва, до формування якої включити всі компетентні міністерства, відомства та інші організації обох держав [8].

Висновки. *Наукова новизна даної роботи* полягає у виявленні сучасних закономірностей в змінах рівня міжнародної конкурентоспроможності України в залежності від стану її інноваційного потенціалу, а саме: показники стану інноваційного потенціалу України, погіршились з 2008 р. по 2013 р. у середньому на 29 позицій, змістивши Україну у загальному рейтингу глобального індексу конкурентоспроможності на 12 позицій нижче (з 72 місця у 2008 р. - на 84 у 2013 р.). Виявлені в роботі тенденції можуть бути основою для проведення у подальшому економетричного моделювання залежності міжнародної конкурентоспроможності національної економіки як від інноваційного потенціалу, так і інших показників результативності інноваційної діяльності. До основних напрямів взаємовигідної співпраці між Україною і РФ щодо ефективного застосування їх інноваційного потенціалу, які зможуть підвищити міжнародну конкурентоспроможність країн на ринку високотехнологічної продукції, відносяться: формування або зближення нормативно-правової бази у сфері підтримки і розвитку інноваційного потенціалу країн; формування пріоритетних міждержавних і міжрегіональних інвестиційних науково-технічних проектів; ефективне і взаємовигідне інвестування в економіку обох країн в науково-технічні сфери діяльності; ефективне і взаємовигідне використання і розвиток інфраструктури України і РФ.

Література:

1. Концепція розвитку регіональної інноваційної системи // [Електронний ресурс].- Офіційний сайт. - Житомирська обласна державна адміністрація Головне управління економіки . - Житомир, 2007. – 14 с. –Режим доступу: <http://www.zhitomir-region.gov.ua/doc/innov.doc>.
2. Данько М. Инновационный потенциал в промышленности Украины / М.Данько // Экономист. - 2009. - №10. - С.26-32
3. Николаев А.И. Инновационное развитие и инновационная культура / А.И.Николаев // Наука и наукознание. – 2001. – №2. – С.54-65
4. Жиц, Г. И. Ресурсы или способности: некоторые рассуждения о методологии оценки инновационного потенциала социально-экономических систем различного уровня сложности [Текст] / Г.И. Жиц // СПб.: Российский государственный университет инновационных технологий и предпринимательства; Санкт-Петербургский государственный электротехнический университет . - Инновации № 7 (117) , 2008. – с. 23-36

5. The Global Competitiveness Reports // [Електронний ресурс]. - Офіційний сайт. - The World Economic Forum.- Режим доступу: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>

6. Головінов, О.М. Пріоритетні напрями розвитку і проблеми фінансування інноваційної діяльності [Текст] / О.М. Головінов // Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Состояние и перспективы инновационно-технологического сотрудничества предприятий РФ и Украины / Н. И. Комков, Л. И. Федулова, Г. Г. Балаян, Н. Н. Бондарева // Евразийская экономическая интеграция. [Електронний ресурс]. – 2010. - №2(7). - с.73-100 .
- Режим доступу: http://eabr.dev.armd.ru/general/upload/docs/publication/magazine/no2_2010/n7_2010_6.pdf

8. Кравченко, С.И. Исследование сущности инновационного потенциала / С.И. Кравченко, И.С. Кладченко//Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия экономическая. – Донецк : ДонНТУ, 2003. - Вып. 68. – С. 88-96

9. Schumpeter J. The theory of Economic Development : An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle // [Електронний ресурс] . - Cambridge Forecast Group Update.
- Режим доступу: <http://cambridgeforecast.wordpress.com%2F2007%2F12%2F05%2Fschumpeter-book-the-theory-of-economic-development>

10. Офіційний сайт World Economic Forum [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/the-global-competitiveness-report-2013-2014/>